Ceconomica of

8 3 8 3 0 1 1 6 3 3 6 1

ბაგზავნით ტფილისში და გარეშე ადგილებში: Janob Fronts - 7 8.6. -- - 6 8.5. ნახევარის წლისა — 4 სამის თვისა — 2 — 50 d. ცალკე ერთის ნუმრისა გაუგზავნელათ — 3 შაური. დრომბა" გამოდის კვირაში ერთხელ, ხუთშაბათობით.

0804060

POCUP-900 90000999:

ტფილისში " **ლგოების** " რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კაშპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, ბებუთოვის სახლში Оფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты "ВРЕМЯ". რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი ბანსხადება

სხვა და სხვა ენებზედ. შასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულბრივის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

POWUPSURDY ธงธวรงคา จตาง " ๔๓ ปอกบ้ ขงาน เวางงา

შეიძლება თბილისში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში.

ხელის მომწერს ეგზავნება " ფროების " ამ წლის 1 ივლისიდან მომავალი წლის 1 იანვრამდინ. შასი გაგზავნით

30600660:

— გაუგზავნელად

პოლიტიკა: შრანცია. — ჩტალია. — ჩსპანია. ბნგლია. — ტელეგრამმები. — დისტერვეგი.საქართველო. — თბილისიდან მუთაისამდი. სხვა და სხვა ამბები. სავაჭრო ცნობები. —

31200033.

3605000

3 s h n g n, n g 5 n b n b 2-b. , M gn gn gn s my h n შურნალი" გეაცნობებს შემდეგს ამბებს პარიჟის არეულობაზე: პოლიციამ იცოდა, რომ ბევრნი ცდილობდენ არეულობის მოხდენას პარიჟში. ბრეულობა დაიწყო მაისის 31-ს, მაგრამ პოლიციის პრეფეკტის გამოცხადების മാരിന, നമ്പി ത്യ ചന്യെന്നുന്നു ചന മന്നര് അവ მაშინ ყრილობაებზე რო კანონებია, იმათ სრულის სიმკაცრით მოვიხმარებთო, ივნისის სამს ჩამოვარდა სიმშვიდე. ბმ ხანში იყვნენ შემდეგი არეულობაები: ჯერ ყველა ჩუმათ aya, yagono of o da by bb; dang, hags ahout სენის მაზრაში მოხდა ამორჩევა და ისე არ გათაედა, როგორც ხალხს უნდოდა, მაშინ მაისის 26-ში სალამოს 8 საათზე შეიყარნენ მრავალი კრებაები სორბონის კვარტალში და მონმარტრის ბულვარზე.

ბმ დროს პოლიციის სერჟანტებმა გამოიარეს რიგიანობის დასაცველად აქეთ და ხალლხმა სორბონისა და წმ. მიხეილის ბულერის ყავახნებიდგან დაუწყო იმათ სტაქნების, ბოთლებისა და თეფშების სროლა. ბევრი სერჟანტები დასჭრეს. ამ გვარივე სცენები მოხდა მალაქის რატუშასთან, სადაც სერჟანტებს თან ესოოდნენ სხვა და სხვა ნივთებს და თან ლანძღვიდნენ. მონმარტრის ბულვარზედაც ხალხი მოვიდა დიდს უსიამოვნებაში, როდესაც გაიგო გადაწყვეტილება bombob ხმის მიუღებლობაზე. პოლიციის აგენტებს ყველგან ლანძღვიდნენ; ესროდნენ ქვებს და Samus open zamolov nogopopo game ან დასჭრეს, როდესაც ის სცდილობდა ერთი ყავახანიდგან გამოერეკა ხალხი. მს არეულოგა შუალამემდინ განგრძელდა. მეორე დღეს უფრო დიდი არეულობა მოხდა. რვა საათიდანვე ხალხმა დაიწყო მოგროვება, კიჟინა შხირდება, მღერიან "მარსელიოზას". შაეტონების ტარება შესწყდა. პოლიციას ვერაფრით ვერ დაუცავს რიგი. ბულვრებზე სწვენ იპ ჟურნალებს, რომელნიც რევოლუციის წინააღმდეგს ქადაგობენ; დუქნებს ჰკეტენ. ხალხში გაჩნდნენ ისეთები, რომლებიც ურჩევდნენ ომიანობას. ბრეულობამ ღამის პირველ საათამდე გასტანა, მანამ პარიჟის მცველი გა-

მოვიდოდა. ერთმა გუნდმა მოიწადინა, რომ მეშვიდე მაზრაში ყოფილიყო უთოოთ ამორჩეული ის კანდიდატი, რომელიც არ ამოერჩიათ. ბმ დროს მოჰქონდათ ტუსაღის კარეტა. მს რომ დაინახეს, მაშინვე დააყენეს და ამასთან რამდენიმე სერჟანტიც დასჭრეს.

მხლა ხალხი დაწყნარდა.—6 ივნისიდან 10-მდე დაატუსაღეს 2000 კაცი, ასე რომ სატუსაღოებში ადგილი არ არის; იმათზე არის ეხლა დანიშნული გამოძიება, რომლიდგანაც გამოჩნდა, რომ ბევრი ტყუილ-უბრალოთ არიან დაჭერილნი. მხლა პარიჟში ისევ დამკვიდრდა მშვიდობიანობა.

იტალია.

შლორენცია მაისის 30-ს. პალატის სხდომაში ლაპარაკობდნენ კომმისიის გამართვაზე, რომელმაც უნდა გამოიძიოს—მართლა პალატის წევრებს აქვსთ მონაწილეობა თამ-മാറ്റ് പ്രാച്ചിന് വര് വാ

შფ. აორტე თხოულობდა, რომ ეს კომმისია უთოოთ გამართულიყო, ამიტომ რომ გამოჩნდესო, მართლა არიან წევრები დამნაშავენი, თუ ცილს წამებენ იმათ. 0მან დაუმატა, რომ ბამოძიება საჭიროა პალატის ღირსების დაცვისათვისო. სხვებმაც სთქვეს, რომ როგორი ბოლოც უნდა ჰქონდეს გამოძიებას, პალატა მაინც მოიგებს ხალხის თვალშიო.

პომმისია ჰსდგება ცხრა კაცისაგან, რომელთაც უნდა გასინჯონ ყველა გვარი დოკუმენტები ამ საქმის შესახებ. თხოულობდნენ, რომ ამ კომმისიის მოქმედება სიჩუმეში არა რჩებოდეს და ყოველთვის აცხადებდნენ გაზეთებ-

ᲐᲜᲒᲚᲘᲐ.

ლონდონი, ივნისის 7-ს. ბუშინ პალატის სალამოს სხდომაში ლაპარაკობდნენ ირლანდიის ეკკლესიის ბილლის მეორეთ წაკითხვაზე. ბქ იყვნენ თითქმის ყველა წევრები პალატისა. ბრაფი როსსელი, გერცოგი პრგაილი და ლორდი შესტბურგი იდგნენ ამ ბილლის მეორეთ წაკითხვის მხრივ; და ლორდები მბერკორნი, ლიჩფილდი და პერნსი წინააღმდეგ ამისა. დილის მესამე საათზე დაიწყეს კენჭის ყრა და 179 ხმა ამოვიდა ბილლის მეორეთ წაკითხვის სასარგებლოთ, 146 წინააღმდმგ; მმართებლობის მხარეს 33 ხმა მეტი

N630600.

მადრიდი. როგორც გვაცნობებს გაზეთი "Impercial" სამინისტრო შესდგა შემდეგი წევრებისაგან: მინისტრების რჩევაში თავმჯღომარედ და სამხედრო მინისტრად დანიშნეს მარშალი პრიმი; სახელმწითო და გარეშე საქმეების მინისტრად სილველა; იუსტიციის მინისტრად — ბერრერა; ზღვის — ტოპეტე;

ფინანსის—შიგეეროლა; შინაგანი საქმეების მოუყარა ფულებს თავი და იმდღესვე მისცა antinophace - bagalos. -

8 ng 5 n b b, of amgnos ghon Nbsobnob ტახტზე კანდიდატებთაგანი — გერცოგი მონპანსიე. ბმის თაობაზე უ. რუბიომ სთხოვა კორტესებს რომ გამოუცხადონ უკმაყოფილება 8. მონპანსიეს ისპანიაში მოსელისათვის. პრიმმა უპასუხა, რომ რადგან მონპანსიემ მიიღო ფიციო, ამიტომ არაფერი შიში არ უნდა გქონდესო.

@10008733199U

(პეტერბურლში მიღებული 21 ივნისს).

306000. ბქაურ ბირჟაზე ხმა გავარდა, რომ ჯარების შემოკლება უნდათო.—

თავრიზი 23 ივნისს. ხოლერა სულ თან და თან მატულობს; უკანასკნელ დროში 30 კაცი ჰხდება ხოლმე ავათ ყოველ დღეში.-

6-6. 300060 og 6-6. 3m 306დელმა დღემ განელო მშვიდობით, მაგრამ ცოტა კიდევ არეულობა ჩნდებოდა. ის ადგილები, საცა ქეის ნახშირის მაღაროები არის, სულ დიდ ძალს ჯარს დაუჭერია.

ᲓᲘᲡᲢᲔᲠᲕᲔᲒᲘ, ᲛᲘᲡᲘ ᲪᲮᲝᲕᲠᲔᲒᲐ ᲓᲐ ᲐᲖᲠᲔ-ᲒᲘ ᲧᲛᲐᲬᲕᲘᲚᲘᲡ ᲐᲦ**Ზ**ᲠᲓᲐᲖᲔ.__

(Дётскій садь, 1869 г. марть и апрёль) 1866 წ. გარდაიცვალა განთქმული ბერმანიის პედაგოგი *) — პდოლფი დისტერეეგი; იმან ამოაჩინა ჰედაგოგიაში ისეთი ჭეშმარიტებაები, რომ იმის სახელი სამუდამოდ დაუვიწყარი იქმნება კაცობრიობისთვის. დისტერვეგის თხზულებაებს ხალხის განათლებაზე და ყმაწვილის აღზრდაზე ჰქონდა და ეხლაც აქვს დიდი გავლენა თითქმის მთელ მეროპაში. შეჭველია, რომ ჩვენი დედ-მაშებისათვისაც სასარგებლო იქნება — ვაცნობოთ იმის აზრები ყმაწვილის აღზრდაზე, რადგან ისინი ძალიან, დაუდევნელად შეჰყურებენ ამ საქმეს. ჩეკნ მშობლებს ჰგონიათ, რომ, თუ შვილი მისცეს რომელიმე სასწავლებელში, იმათ აასრულეს თავის ვალღებულობა; იმას კი არ ჰფიქრობენ — თუ რა გავლენა აქვს ყმაწვილზე თვით ოჯახს, ესე იგი იმ პირებს, რომლებიც നമാധ മാന്ഡ ახვევიან. —

ჩვენ აქ მოკლეთ ავსწერთ ჯერ დისტერვეგის ცხოვრებას და შემდიგ ვაცნობებთ მკითხველებს იმის აზრებს ყმაწვილების აღზრ-

ადოლფი ფისტერვეგი დაიბადა 1790 წ.; მაშასადამე ის 76 წლისა მომკვდარა. მამა მისი იყო კარგა შეძლებული კაცი; იმას უყეარდა განათლება და იმიტომაც ეწეოდა ყველას, ვისაც კი უნდოდა განათლების მიღება და შეძლება არ ჰქონდა; ამბობენ, რომ ერთხელ მივიდა თურმე ბდოლფი მამასთან და უთხრა, რომ ერთს იმის ამხანაგს —თერძის შვილს სურს განაგრძოს სწავლა უნივერსიტეტში, მაგრამ შეძლება არა აქვსო. დისტერვეგის მამამ მოიხმო თურმე ის ყმაწვილი, ეგზამენი უყო და რო დარწმუნდა იმის ნიჭში.

*) პედაგოგია არის სწავლა ყმაწვილების აღზრდაზე; პედაგოგი—კაცი, რომსლიც ზრდის ყმაწვილებსა—როგორც ზნეობით, ისე გონებითაც. —

ყმაწვილს უნივერსიტეტში წასასვლელად.—

დედა მოუკედა დისტერვეგს, როდესაც უკანასკნელი იყო რვა წლისა, ასე რომ იმას არ ლირსებია დედის მოფერება და სიყვარული; მის მაგიერად მამას უყვარდა ის ძალიან; თითქმის არასოდეს არ იშორებდა იმას: გარეთ და შინ — სტუმრებთანაც პდოლფი მამას არ შორდებოდა.

თავიდანვე ის იყო ცოცხალი და ცოდნის მოყვარე ყმაწვილი. ლათინურ შკოლაში სწაელა პატარა ბდოლფს ვერაფრად მოსწონდა; იმას უფრო მიიზიდავდენ ტყეები, მინდვრები და სახელოსნო სახლები. ბა რას ამბობს ის တာရှင် တာရှိရ:

"ჩვენ ბავშეები, უფრო მთებზე და ტყეებში ვატარებდით დროს, ვიდრე შკოლაში. ჩვენ ვეძებდით ბუდეებს, მაგრამ იმისთვის კი არა, რომ დაგეექცია ისინი, ან კეერცხები ამოგვეკრიფნა; არა, ჩვენ მარტო ვაკვირდებოდით და ვათვალიერებდით იმათ".

"ამას გარდა, ამბობს დისტერვეგი, მე ბევრი დრო გამიტარებია მჭედლებთან, ხარატებთან და სხვა ხელოსნებთან; დიდის სიამოვნებით ვეხმარებოდი იმათ მუშაობაში. მუშაობის დროს ისინი მომიკვებოდნენ ხოლმე თავის ცხოვრების ამბავს. ბედნიერად მიმაჩნდა ჩემი თავი, როცა მჭედელი საბერველის ბე4ეის, ან ცეცხლის გაჩაღების ნებას მომცემდა. — შმაწვილებს ავნებს ხოლმე მუშებთან ყოფნა, რადგან ხშირად ისინი გალობენ იმისთანა სიმოერეებს და ხანდისხან იმისთანა ამბავებს მოჰყვებიან, რომლებიც ყმაწყილმა არ უნდა გაიგონოს; მაგრამ ის მჭედელი, რომელთანაც მე დავდიოდი ხოლმე, ძალიან კეთილ შობილი კაცი იყო. იმის სიკვდილი რო შევიტყე, ძალიან მეწყინა." —

1808 წ. ლისტერვეგი შევიდა უნივერსიტეტში მათემატიკის, ისტორიისა და ფილოსოფიის სასწავლებლად.

შნივერსიტეტში სწავლის გათავების შემდეგ დისტერვეგს უნდოდა ინჟენერობა, მაგრამ სხვა და სეხა გარემოებებისა გამო ის იძულებული იყო თავისუნებლიედ გამხდარიყო ერთ კერძო სახლში მასწავლებლად. შემდეგ მიიწვიეს ის მასწავლებლობის ადგილზე ერთ სახალხო შკოლაში, სადაც ახალი მეთოდით ასწავლიდნენ ყმაწვილებს. ბქ ის გაეცნო ზოგიერთ მასწავლებლებს, რომლებთაც ჰქონდათ იმაზე დიდი გავლენა.—

თუმც იმდროს ფისტერვეგს რაცხდენ იქ კარგ და მცოდნე მასწავლებლად, მაგრამ ის ხშირად წითლდებოდა, ხოლმე, როცა საზოგადოებაში სადმე შეხედებოდა ყოფნა; ამიტომ რომ იმდროს საზოგადოთ ნემცები და განსაკუთრებით სამღვდელოება, არა სცემდენ მაგდენ პატივს სახალხო შკოლების მასწავლე-

თავის თავი იმან შესწირა ხალხის განათლებისათვის; როცა იმას შეაძლიეს კარგი ჯამაგირიანი ალაგი ერთ გიმნაზიაში, იმან უარი თქვა და დარჩა ისევ მასწავლებლად სახალხო შკოლაში. იმან კარგათ გაიცნო ხალხის მდგომარეობა, იმის ჭკუის გახსნისა და მატერიალურად გაუმჯობესობისა საჭიროება და შესწირა თავის თავი ხალხის განათლების საქმეbs .--

ხო-თესლის კაცებს და ტყვეებს თურმე სწი-

რავდნენ; იმათ გვამებს ზღვაში თურმე ჩასტ-

ბმდროს რეინზე (მერსში) გახსნეს სახალხო მასწავლებლების მოსამზადებელი სემინარია და დისტერვეგი დანიშნეს იქ დირექტორად. თავის თანამდებობაში შესვლის დროს დისტერვეგმა თქვა სიტყვა, რომლისაგან ჩვენ ამოგწერთ რამდენსამე აზრს:

"აარგი შკოლები ყველაზე უფრო საჭიროა ყოველი სახელმწიფოსათვის. იმათი შემწეობით უკეთესდება ყოველი ერი.

"მასწავლებელს შკოლისთვის ისეთი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მზეს მიწისთვის. თუ მასწავლებელი თავის სულს არ ჩაუდგამს ყმაწვილებს, შკოლა თავის დღეში ვერ იხეირემს. -

"სასურველია, რომ ამ ქალაქის მმართებლობამ და მოქალაქეებმა შეეწიონ ჩვენ სემინარიას მატერიალურად და ზნეობითაც. - "

პირველს სამ წელიწადს აქ ძალიან გაუჭირდა დისტერვეგსა, რადგან ცოტა თანამშრომლები ჰყავდა; ამას გარდა იმაზე გააგდეს ცუ. დი ხმები და ბევრ ჭორებს ლაპარაკობდენ საზოგადოებაში. მაგრამ თვით საქმემ - ყმაწვილების სწავლაში წარმატებამ — დამტკიცა ყველას, რომ ის ხმები უსაფუძვლონი იყვნვნ. დისტერვეგი ასწავლიდა წიგნით, სანამ ბრულის სემინარიის ინსპექტორს—3აგნერს არ გაეცნო; იმან უჩვენა დისტერვეგს — თუ როგორ უნდა გარდასცეს მასწავლებელმა ყმაწვილს საგნები უწიგნოთ და რა სარგებლობაა აქიდგან.

"მას აქეთ, ამბობს დისტერეეგი, საგნების გარდაცემის დროს შკოლაში მე ჩემ დღეში არ მიხმარია წიგნი. "- "ისტერვეგი მარტო ყმაწვილების სწავლაში არ იყო გართული; იმას იზიდავდა აგრეთვე საზოგადოება და იმის ცხოვრება; ხშირად ეუბნებოდა ხოლმე თავის მეგობარს ბოფმეისტერს (იქაური ლათინური შკოლის ზედამხედველს), რომ ჩვენ ქალაქში საზოგადო ცხოვრება, ერთობა არა გვაქვსო. — დისტერვეგმა შეადგინა პლანი — თუ ბდნენო. როგორ უნდა გარდაკეთდეს საზოგადოების ცხოვრება, როგორი უნდა იყვნენ საზოგადოთ შკოლები და სხვა სასწავლებლები და რა კავშირი უნდა ჰქონდესთ იმათ სარწმუნოებასთან და სახელმწიფოსთან. — მაგრამ ეს პლანები არ ასრულდნენ, რადგან საზოგადოებაში საშიშო აზრების კაცად მიაჩნდათ ის და ბევრს არ უჯერვბდნენ. — შემდეგ დისტერეეგმა და ბოფმეისტერმა გააწყვეს საერთო ოჯახობა, იმისთვის რომ გაუადვილდეს იმათ Oന്ത്യൂർ നൂടർസ് മനുത്രാ രാ രാന്നിവ താദ്യാ სუფალი დრო ქკუის გახსნისათვის, რათა იმათაც შესძლონ კაცების ლაპარაკში მონაწი ლეობის მიღება და აზროვანი ლაპარაკის გა მართვა. —

დისტერვეგმა დაიარა თითქმის მთელი ბერ მანიის სამასწავლებლო სემინარიები; მოგზაუ. რობის დროს ის თითონაც სწავლობდა და სხვებსაც უსწორებდა, თუ რამ ნაკლულევანებას ნახავდა რომელსამე სემინარიაში. შველაფერს რასაც კი შენიშნაედა ყურადღების ღი hold organi ama bommandol commul, ol antergos გაზეთში Rheinische Blätter ("რეინის ფურცე ლი"), რომელსაც ის სცემდა 1827 წლიდგან და რომელიც დღემდი გამოდის.—

მოგეყავს აქ რამდენიმე დისტერვეგის აზ რები, რომელთაც ის უქადაგებდა თავის "რეინის ფურცელში".

"ძაცი უნდა დაფასდეს მარტო იმ ლირსე ბებით, რომელნიც იმას თვითონვე შეუძენია მთამომავლობა არც აამაღლებს და არც დაამდაბლებს კაცს. ძეთილშობილური აზრებით და წადილებით უნდა დაფასდეს კაცი; ამ თვისებაების მიღება მემკვიდრეობით არ შეიძლება. —

"თუ მოწაფეებს არ შეუძლიათ კარგათ, ცხა დათ გამოთქმა თავის აზრისა და ურევენ ერთმანეთში სხვა და სხვა სიტყვების და აზრების მნიშვნელობას ეს იმის ნიშანია, რომ იმ შკოლას, სადაც ის მოწაფეები სწავლობენ, თავის დანიშნულება არ ესმის.—

"უნდა გახსოვდეთ, რომ წიგნის კითხვა არ ლალს კლდის ქედზე; იმას მსხვერპლათ უცარის მიზანი, არამედ მარტო სახსარი, რომლის შემწეობით ჩვენ უნდა გავიგოთ რაც წიგნში სწერია

"ძაცი ბავშობიდან უნდა იყოს მიჩვეული გაგონებას; თუ ბაეში დედ-მამის გაგონებას არ არის შეჩვეული მაშინ ის, ბო გაიზრდება, ვერ დაემორჩილება თავის სამშობლოს გონივრულს კანონებსა. -

"ნეტავი დემოსფენივით მჭევრმეტყველი ვიყო, რომ დავარწმუნო ყოველი პედაგოგი მასში, რომ რიგიანობა და დაწყობილობა შკოლაში პირეელი საქმეა.—

" იკხალი და მხიარული ხასიათის ყმაწვილი ორჯელ უფრო ბევრს სწავლობს, ვიდრე მოწყენილის.-

"მე დარწმუნებული ვარ, რომ რაც ქვეყანა გაჩნდა მას აქეთ ერთი ყმაწვილი არ დაჭკუიანებულა ცემით. ბმიტომ ყოველი მასწავლებელი უნდა ცდილობდეს, რომ არას დროს არ სცემოს მოსწავლეს. —

"თუ მასწავლებელს არა აქვს ცხოვრებაში რომელიმე კეთილი წადილი, ის თავის დღეში კარგს ვერას გააკეთებს.

"შოველი მასწავლებელი უნდა კითხულობდეს იმ წიგნებს, რომლებიც შეეხებიან სწაელას და აღზრდას, იმისთვის რომ ყოველთვის იყოს წარმატებაში.

" სხეულის ეარჯიშობა დიდათ საჭიროა ყმაწვილის აღზოდაში. რამდენიც სხეული სუსტია იმდენათ ნაკლებათ ემორჩილება ის ჭკუას. 3ინც სიცოცხლეს გულ ნაკოფლად უყურებს, ის უთუოთ სხეულით ავათმყოფი უნდა nyab.

რადგან დისტერვეგი იყო დარწმუნებული, რომ მასწავლებელს შეუძლია ასწავლოს კარგათ მხოლოთ ის, რაც თითონ ცხადათ ესმის, ამიტომ უქადაგებდა, რომ მასწავლებლები თითონაც ყოველთვის უნდა სწავლო-

Colobby mm Boggs Ne-30).

US4SK0030CM

დუბუას შენიშვნით, "ძავკაზიის ტომნი, წარმოგვიდგენენ იმ ერთ იშვიათს მაგალითს, რომელთაც აქამომდე შეურყეველათ დაუცვავთ ძველი ყოფა-ცხოვრება. რაც ათასის წლის წინათ ქრისტეს შობამდე ყოფილა, რაც სტრაბონის დროს ყოფილა, იგივეა ახლაც. როდესაც თქვენ შესდიხართ ხეიბების შუა-გულში, სადაც უცხო-ტომთ გავ. ლენას არ უმოქმედნია, თქვენ იქ ცხადათ ხედავთ უძველესს ზნეობას და ჩვეულებას. ბბა ყურადღებით გამოიკელიეთ ყოფა-ცხოერება ქართველთ-კოლხთ შთამომავლობისა, რომელიც ფაზისა და მნგურის სათავეებში ცხოვრობს: შეუძლებელია, თქვენ თვალ წინ არ აღდგეს ჰომერის დროება, ჰომერის ელიscol lymsogon. Osamod she ghow olembook წინა დროთ ტომს არ დაუმარხავს იმოდენათ ძველი ყოფა-ცხოვრება, როგორათაც ჩერქეtool omal 34). " It styl shou. So santo coსამტკიცებელი საბუთები:

ბამოკვლეულია, რომ ტავრიკული ანუ ტაერის თემი (პირიმში) ყოფილა დასახლებული ფინნის მომდგმისაგან നി დროს, როდესაც ქავკაზიის ჩრდილო-მხარეს პირველათ მოსდგომია ინდო-ეეროპიული შთამომაელობა, რომელსაც შეადგენდნენ კიმმერიელნი ანუ კიმრნი. ტავრის ფინნები ისტორიაში ცნობილნი არიან ტავრებათ ანუ მთიულებათ (toira ბსსირიის ენაზე ჰნიშნავს მთას) 35). ტავრების ღმერთათ ყოფილა, როგორც ჰეროდოტი მოგვითხრობს, ქალწული, ტავრებისავე სიტყვით სახელ-წოდებული იფიგენიათ; იფიგენიის ტაძარი ყოფილა აღმართული მა-

34) Voyage t. I, p. 108.

⁸⁵) Ibid. t. IV, p. 12.

ყორცნიდნენ კლდიდამ და თავებს კი კეტებზე აგებულს მოიტანდნენ შინ და აქ სახლებზე გარედამ მილურსმაედნენ. იფიგენია მიითვისეს ბერძნებმა, რომელთაც იმას უწოდეს დიანა. დიანას ისინი მსხვერპლათ უძღვნიდნენ ყმაწეილებს. იფიგენია ანუ დიანა თავისის რიგით შევიდა თვით ძავკაზიაში დასხვა მხარეებში. ჩეჩნები და ლეკები, რომელნიც ყოფა-ცხოვრებით მომატებულათ არიან ტავრელებთან დაახლოებულნი, განსაკუთრებით მტრობდნენ უცხო-ტომთ; ჩერქეზნი ჰხოცდნენ თვითოეულს უცხო-ქვეყნის კაცს რომელიც კი იმათ ხელში ჩაუვარდებოდა. "იმათ ღმერთა ქალწული იგივე იყო, რაც იყო სომხების ბნაჰიდი ანუ 3ენერა-მთვარე სამლთო წესი იბერებისა და ბლბანებისა წარმოადგენდა აგრეთვე ტავრების წესს: ალბანები, სტრაბონის სიტყვით, თაყვანსა სცემდნენ მზეს, იუპიტერს და მთვარეს (ბნაჰიდს), რომლის ტაძარიც აღმართული იყო ჩბერიის საზოვარზე და რომელსაც დაწესებულს დღეს, საზოგადო ყრილობაში შესწირაედნენ მსხვერპლათ ადამიანს 36). ჩვენის აზრით კოლხებსაც იგივე წესი უნდა ჰქონიყოთ, რადგანაც იმათი თაყვანის-ცემის საგანი იყო ისევ ტყვითსარწმუნოების მსგავსება უფრო ცხადია ტავრებში და ბალტიის ზღვის პირის ჩუდოფინნებში, რომელნიც იყვნენ სახელგანთქმულნი მეკობარნი და იწოდებიან კურებათ ლივებათ და ესტებათ. იმათ ის ჩვეულება ჰქონდათ, რომ თუ ვინმე იმათ სარწმუნოებას არ ალიარებდა, იმას ისინი ცეცხლში დასწვავდნენ, — და ომში ტყვეთ დაჭერილს მსხვერპლათ შესწირავდნენ თავიანთ ღმერთს. მს მსგავსება იმას გვიმტკიცებს, ამბობს ფუბუა, რომ ტავრო-პავკაზიის ფინნება და ბალტიის ზღვის პირის ჩუდო-ფინნები ოდესმე ერთმანეთთან დაკავშირებულნი უნდა ყოფილიყვნენ 38). ქართულს სარწმუნოებაზე თვით ქართლის-ცხოვრებაც ეთანხმება სტრაბონს. მართლის-მხოვრება გვიამბობს, რომ ორის საუკუნის წინ მრისტეს შობისა ქართველები "მსახურებდნენ მზეს, მთვარეს და ხუთს ვარსკელავს," რომ ისინი თავიანთ უმაღლეს ლმერთათ რიცხავდნენ პრმაზს, რომელიც იყო სომხების ბრამაზტი, სპარსების ორმუზდი", წარმომადგენელი მზისა ანუ ცეცხლისა", რომ იმათ ჰყვანდათ მოგვნი "მზის მსახურნი." ბმასაც კი იტყვის მართ ლის- ცხოვრება, რომ ქართველები იმ დროს ადამიანის ხორცის მქამელნი იყვნენო 39).

დუბუას სიტყვითვე "ავკაზიის ტომნი მუდამ ელტოდნენ დრუიდიზმს ანუ ტყის თაყვანის-ცემას. ფრუიდიზმი ძავკაზიაში შეუკავ-Bohos bothologosta solohodob. It sh shol თითქმის არც ერთი ეკკლესია, არც ერთი სალოცავი ადგილი, რომ დაჩრდილებული არ იყოს ძველის ხეებით, რომელთაც შიშით და მოწიწებით ეპყრობიანო. ბფხაზეთში, სადაც მომატებული კვალია დაშთენილი ქრისტიანობისა, ვიდრე ჩერქეზეთში, ხალხს აქვს საკუთარი სამღთო ტყეები. პროკოპი დარწმუნებით გვიამბობს, რომ იმის დროს (მე VI საუკ.) აფხაზნი თაყვანს-სცემდნენ ხე-ტყეებს, რომელნიც ღმერთებათ თურმე მიაჩნდათ 40). ბხლა თითქმის მთელ ძავკაზიაში, თვით საქართველოში, სახატო ხე-ტყეს ვერავინ გაბედავს ხელი შეახოს, შიშის გამო, რომ გან. რისხებულმა ხატმა ის არ დასაჯოს... სად უნდა იყოს ფესვი დრუიდიზმისა ჩვენ ვიცით, რომ ძველათ ხეების თაყვანი გავრცელებული იყო ინდუსებში, სპარსებში, ბერძნებში,

უნდა ჰქონდეს დასაწყისი. ბქ საღმთო ხეები ხშირათ იპოება ნილოსის ვაკე-მინდერების ძეგლების მხატრობაში. პლუტარხის სიტყვით to zadahol mgagol by Moholol agool b იყო და პირველ-დასაწყისს სამშობლოს წარ. მოადგენდა 41). როგორც ახლა ნამდვილათ არის გამოკელეული, **M**ზირისი იყო ღვთათ შერაცხილი ეგვიპტელთ მეფე სეზოსტრისი 42), რომელიც ცხოვრებდა მე XIV საუკ. მრის. ტეს წინათ, სახელ-განითქვა თავისის სამხედრო მოგზაურობით და სხვა ქვეყნების დაჭერით, რომელმაც ადამიანთ ასწავლა, როგორც გვარწმუნებენ, სხვათა შორის ღვინის კეთება 43), რომელმაც, ჰეროდოტის თქმულებით, შაზის მდინარეზე დაასახლა ეგვიპტელების კალონია, საიდამაც შთამომაელო. ბენ ვითომც კოლხიდელები, რომელმაც დაპყრობილს მხარეებში გააშენა ქალაქები, იმათ შორის თვით კოლხიდაში ეა, შემდეგ ბრხეოპოლი ანუ ნაქალაქევი 44). შესანიშნავი ეს არის, რომ სეზოსტრისის სახელი აქამომდე დაშთენილია ძაეკაზიის ზეპირ-სიტყვაობაში, რომელშიაც თვით იმისი პირადი თვისებაები გამოიხატება. ჩერქეზები თავიანთის უკანასკნელის სიკვდილის დრომდე იმას უწოდდნენ სეოსერესათ ანუ სეოსირისათ. იმათის თქმით სეოსერისი იყო დიდი მგზავრობის მოყვარე ღმერთი, რომელსაც ხელთ ეპყრა ქარი და წყალი. სეოსერის წარმომადგენელათ იმათ მიაჩნდათ ქორფა მსხლის ხე, რომელსაც მოსქრიდნენ ხოლმე ტყეში, შემოჰქონდათ შინ და თაყვანს-სცემდნენ როგორათაც საქონლის მფარველს ლმერთს ^{45}).—0ეით მიფს ოქროს რუნზე მგვიპეტში უნდა ჰქონდეს orgalia colofyalia, hocastog of woodom byების თაყვანის-მცემელთ ჩვეულებათ ჰქონდათ მათის შტოების შემკობა ოქროს ნივთებით: ოქროს მანიაკით, ბრასლეტებით, და სხ. შესაძლებელია, რომ ეს ჩვეულება ძოლხიდაში გავრცელდა ერთსა და იმავე დროს, როდეს ხე-ტყის თაყვანის-ცემა შემოვიდა: ეს კია, რომ **ო**რფეიმ აქ ნახა ოქროს რუნი პოლხიდის წალკოტში დაკიდებული დიდს იფნის ხეზე 46). — პრიმანი, "მაცთური სული", წინააღმდეგი M.რმუზდისა, "ბრძენის სულისა" 47), არიმანი, მეფე დევებისა 48), იყო აგრეთვე ცნობილი ძავკაზიაში. ძავკაზიის ზეპირ-თქმულობით, **ო**რმუზისაგან დათრგუნვილი პრიმანი ანუ **ა**მირანი შემჭვალულია ერთს მთის შუა-გულში, და შელურსმულია მძიმე ჯაჭვით, რომლის შეწყვეტას ამაოთ ცდილობს. თვით დევები, რომელთაც სპარსნი წარმოგვიდგენენ ცეცხლით-მოსილ გველებათ, რომელნიც არაბთ თქმულებაში არიან გადაქცეულნი დივებათ, ბერძნების თქმულებაში ტიტანებათ, 49), რომელნიც ქვეყნის პირზე სთესენ სიბორტეს და უბედურებას 50), დიაღ გავრცელებულნი არიან აგრეთვე ქართველების წარმოდგენაში. ქართველები იმათ უწოდებენ დევებათვე. დევია უშველებელი გველი; რომელიც ხშირათ მოიხსენება სახალხო ზღაპრებში. დევს აქეს რამდენიმე ადამიანის-მსგავსი თავი; იმისი ელვა-მოსილი თვალები, საზარელი კბილები, უშველებელი ტანი ზარსა სცემენ დედა-შიწას. **დ**ევი ებრძვის ყოველსავე სულ-დგმულს. **თ**უ არ სასწაულებრივს ძალას იმისი ძლევა არას შეუძლიან. ფეოდალური სისტემა, ანუ ფეოდალიზმი *) ⁴¹; Ethneg. p. 387—389. ⁴²) Ibid. p. 134—135.

სკანდინავებში. თვითოეული ამ ტომებში თა

ყვანს-სცემდა რომელსამე ხეს: მუხას, ლეღეს

და სხ. ბანსაკუთრებით განსხვავებული იყო

ეგვიპეტი, სადაც, როგორც სჩანს, დრუიდიზმს

³⁶⁾ Ibid. p. 10-20.

⁸⁷) Ethnog. p. 315. ⁸⁸) Volyage. t. VI, p. 14—15. 39) Hist, de la Géor. t. I, p. 33-34, 100-101 Viv. S-Mart. Mém. sur l' Arm. t. I, p. 306. ⁴⁰) Voyage.. t. I, p. 134-135.

⁴⁸⁾ Ibid. p. 142 143. 44) Ibid. p. 157.

⁴⁵⁾ Ibid. p. 137-138. Dubois, Voyage, t. I. p. 137. Bell, Journal.. t. Î, p. 249.

⁴⁶) Efhn. p. 389—390. ⁴⁷) Макса Мюллера, Наука объ языкъ. стр. 156—157.

⁴⁹⁾ Ibid. p. 315, 331, 413.

⁵⁰⁾ Mém, sur l' Arm. t. II, p. 412, 473. *) Fief, storm moonb. gbobg Feedum (boftm-

ნურზე fee ჯილდო, od—საკუთრება); აქედამ

ძაეკაზიაში ისე ძველია, როგორათაც თვით ისტორია. ჩეენ ზემოთ მოეიხსენეთ ხუთი კასტა ანუ საზოგადო წესი სტრაბონის დროს იბერიაში. დუბუა აღრიცხავს ჩერქეზეთში იმდენსავე კასტას, რომელნიც, იმისის შენიშვნით, სრულებით ეთანხმებიან საშუალო-საუკუნოების რაინდობას ანუ ძველის საბერძნეთის არისტოკრატიას. "სკეპტუხების ფეოდალიზმი საბერძნეთში იგივეაო, რაც ჩერქეზეთის ფეოდალიზმი. ბანვითარებულს ხასიათს ერთისასაც და მეორისასაც შეადგენდნენო მონები და ტყვენი. ბღამემნონი, ულისსი, ბხილლესი, რომელნიც მსუბუქის ნავებით უეცუათ დაესხმიან, მდიდარ ქალაქებს, ააოხრებენ იმათ, დასტყვევებენ იმათ მცხოვრებლებს, წარმოგვიდგენენო ცხოველ სურათებს ჩერქეზეთის მამაებისას და ჯულუბებისას. როდესაც პარისი იტაცებსო მლენეს და სიდონიის დედა. წულთ, მაშინ ის იმ საქმესვე იქსო, რასაც ახლა ჩადიან ჩერქეზები. მაგრამ ისე არაფერი გაგაკვირეებთო თქვენ, როგორათაც სრული მსგაესება იმათის ფეოდალიზმისა და ყოფაცხოვრებისა ლიტვების ფეოდალიზმთან და ყოფა-(ახოვრებასთან 51). " მონაობას ჩერქეზეთში და ბფხაზეთში მუდამ ფასი ედვა. სტრაბონი, პროკოპი, ინტერიანო და ახალის დროს მოგზაურნი იხსენიებენ მონაობის აღებ-მიცემობას. შეიძლება ეთქვათ, მილლიონი მონები არიან გასყიდულნი ჩერქეზეთიდამ და ბფხაზეთიდამ სხვა და სხვა მხარეში, ვითომც რომ "განგებას" ჰქონდა აზრი ამ სახით კაცობრიობის მოდგმა გაეუმჯობინა 52) ". რა გვარათ უმზერდნენ აქ მონებს ეს იქიდამ სჩანს, რომ ნემეცური მოგზაურის რეინეგის სიტყვით, რომელსაც მოიხსენებს დუბუა, ჩერქეზები მონებს მსხვერპლათ სწირავდნენ მიცვალებულ ნათესავებს და მეგობრებს, ბხილლესის მიბაძვით, რომელმაც თავისს მეგობარს პატროკლს შესწირა, იმის საფლაეზე, მონანი და ტყვენი 53). რა არის პავკაზიური სისხლის ძიება (месть) ყველამ ვიცით. სისხლი ძავკაზიის მთიულებში წარმოგვიდგენს თითქმის მთელს სამსჯავრო სისხლის კანონს. ფუბუას სიტყვით, სისხლის—ძიება არსად არ არის ისე მკაცრათ აღბეჭდილი, როგორათაც აქ. ბქ დათხეული სისხლი უეჭველათ უნდა იზღვიოს. მონათესავეს, მახლობელია თუ შორეული, სამლთო ვალათ აძევს, რომ განსწმიდოს დაღვრილი სისხლი-ნათესავისა, დაამშვიდოს იმისი აღშფოთებული სული. დუბუას მოჰყავს ილიადიდამ ერთი მაგალითი დასამტკიცებლათ, რომ იმ დროს სისხლის-ძიება სჯულათ იყო დაწესებული საბერძნეთში. თვით სტუმართმოყვარება ძავკაზიაში, რომელიც ვალათ ადებს მასპინძელს და იმის მონათესავეებს სისხლის — ძიებას სტუმრისას, წარმოგვიდგენს აგრეთვე სტუმართ-მოყვარებას ძველის საბერძნეთისას. ბამოაშკარებული ავაზაკობა ანუ ქურდობა ჩერქეზების ჩვეულებით უეჭველათ უნდა დაისაგოს ორ-წილათ; იდუმალი ქურდობა კი იმათ აზრში არის საქებარი საქმე, კარგი ვაჟ-კაცობა. ასე იყო თვით ლაკედემონ'ში 54).

შირიმისა და საქართველოს აღწერაში ფუბუამ განსაკუთრებით ყურად-ლება მიაქცია ძველს კლდის-ქვაბებს, რომელნიც დიაღ ბლო მათ არიან დაბნეულნი აქა-იქ. იმათი ისტორიული მნიშვნელობა, ჩვენის ფიქრით დუბუამ პირველათ უჩვენა. იმის სიტყვით "კლ-

წარმოსღგა féodalité და feudataire. ასე უწოდდნენ საკუთრებას უძრავს ანუ დედა-მიწისას, რომელსაც საშუალო საუკუნოებში ბერმანიის ანუ ფრანკის მხედარნი — წინამძღომელნი ითვისებდნენ დამონავებულ ქვეკნებში და რომლითაც აჯილდოებდნენ თავიანთ ქვეშევრდომთ, რომელნიც იმათ ომებში დასდევდნენ.

⁵¹) Voyage.. t. I, p. 108-109, 148-149, t. II. p. 49-50 Bell, Journal d, une residence en Circassie, t. I, p. XXXIV.

⁵²) Voyage... t. I. p. 125. ⁵³) Ibid. p. 140. ⁵⁴) Ibid. p. 128—131.

დის-ქვაბები არიან უძველესის ცივილიზაციის ცოცხალნი მოწამენი. ის ამბობს, რომ აქამომდე ჯერ ლირსეულათ ყურად-ლება არ არისო მიქცეული ამ საგანზე: თუმცა ის დიაღ შორს არისო ჩევნს ყოფა-ცხოვრებაზე, მაგრამ თუ გამოვიკვლევთო, ის ბევრს ფაქტებს გვიჩვენებსო, იმისთანა ფაქტებს, რომელნიც ისტორიის წინა-დროების წყვდიადის ფარდით არიანო გარე-მოცულნი. სულ ძველათ, უმეტესი ნაწილი ბზიის მცხოვრებთა, ბინადრობის დადების შემდეგ, სადგომათ კლდეებში ქვაბებსა სჭრიდა; კლდეებზივე სთხრიდნენ ტაძრებს და სასაფლავოებს. ძლდე-ქვაბების კვალი აქამომდე მრავალი იპოება ინდოეთში,სპარსეთში, მგვიპეტში და ბბისსინიაში. ძველი ქალაქები 0დუმეთისა კლდეებში იყო გამოქანდაკებული. ლიბანის მთის ძირი, ჩრდილო ვაკე-მინდორი იორდანისა, სახელ-განთქმულნი იყვნენ ამ გვარისავე ქალაქებით. სიცილიის ტინები დაჩხვლეტილებია უწინდელის სავანეებით. დიდს საბერძნეთში და მტრურიაში აქამომდე და ცულია კლდის აკლდამეები; პრიტის ლაბირინტი იყო ასპარეზი პირველის ბერძნების მიფებისა. მცირე—ბზია და თვით შესალია სავსეა მშვენიერის გროტებით. 55) 3რანციის სამხრეთათ თქვენ ჰპოულობთ ურიცხეს გროტებს, "სადაც, როგორათაც სჩანს, სცხოვრებდა ნათესავი, მსგავსი ძავკაზიისა, შირიმისა და მეოტიდიას მოდგმისა". 56) თვისის ცივილი ზაციის დასაწყისში, ამბობს იგივე ფუბუა ტავრნი, ქართველნი, კოლხნი, სომეხნი, და ძაეკაზიიწ შუა-ადგილებისა და ჩრდილო-მხარეების ტროგლოდიტნი ცხოვრებდნენ კლდე-ქვაბებში. მირიმში არიან ისინი ბლომათ გაბნეულნი ინკერმანისა, ჩერქეზკერმანისა და ტეპეკერმანის კლდეებში და სხვ. საქართველოს კლდე-ქალაქები არიან: "ეფლის-ციხე, ბორის მახლობლათ, არმაზში მცხეთის გარეშემო, მარძია და ზედა-თმოგვი, ბხალციხის მაზრაში, მღვიმე იმერეთში და სხვანი 57) ბასაოცარი შრომაა დადებული გროტებზე: മിന്നുത്തെ നമാത്യാര് വര്യാച്ച്വാരാത തനാര് രാപ്പന്തുന്ന ნი; აქ არის სასინათლეები, ბუხრები, ჭები ანუ მდინარეზე სავალი კლდის გულში ჩათხრილი გზები და ყოველივე, რაც სახლოსნობაში საჭიროა სახმარებელათ. მეაბიდამ ქვაეტაჟიდამ ეტაჟამდე გამოჭრილია კიბეები, ტეროასები, გალლერები. ზოგიერთი კლდე-ქეაბები წარმოადგენენ გასაკვირველს ხელოვნებას. ბმ ხელოვნების მაგალითათ დუ. ბუა უჩვენებს "შფლის-Оიხეს. "შფლის-Оიხეში, განსაკუთრებით საუფლო პალატში, თქვენ გაკვირვებაში მოჰყევხართ სიმმეტრიას და ორნამეტების ხელოვნებას: კორნიზებს, სვეტებს თალებს და სხ. 58). მისაც ყურადღებით წაუკითხაეს დუბუას მოგზაურობაში როგორათაც კლდე-ქვაბების ქალაქები პირიმისა და საქართველოისა, აგრეთვე უძველესი იმათი ციხესიმაგრეები, ესე იგი: პანტიკაპეა, პიმმერიკუმი, გორის-ციხე, ხერთვისის-მიხე და სხ. ის შეუძლებელია არ დარწმუნდეს, რომ პირ. ველთ ხელოვნებიდამ წარმომდგარა უკანასკნელთ ხელოვნება: ამ ციხე-სიმაგრეების შე. ნობის რიგი, იმათი ადგილ-მდებარება, იმათი შინაგანი დაწყობილება თითქმის იგივეა, რაც კლდე-ქვაბებში. ისინი არიან ამართულნი აგ. რეთვე მაღლობებზე ტერრასებით ანუ ეტა ჟებით; აქ არის გათხრილი მიწის-გულში წყა. ლზე ჩასავალი გზა; ეტაჟიდამ ეტაჟაში გზა ანუ ახდილია, ანუ დახურული; იმათ მაღალ-დიდროვან კლდეებზე მიდგმულია საცხოვრებელი შენობაები თახჩებით, ბუხრებით, სასინათურებითურთ და სხ. უძველესი ციხე—სიმაგრეები აშენებულია უკიროთ დიდროვანის ფიქალა-ქვებით; აგური ანუ არ სად არის, ანუ იშვიათია. ⁵⁹).

შირიმის კიდეებიდამ და ტავრიდის ვაკე-მინდვრებიდამ დაწყობილი ვიდრე ტანაისისა და შუბანის ნაპირებამდე მოგზაური შეხედება აქა-იქ მრავალს გორაკებს ანუ კურგანებს. ისე ბევრი კურგანები არსად არის, როგორათაც პიმმერიკუმისა, პანტიკაპეისა და ტემრუკის გარეშემო და ძიმმერიის ბოსფორის კიდეებზე. ძურგანები იპოება აგრეთვე შესალიაში, მაკედონიაში, ბლბანიაში. დუბუას აზრით იგინი არიან ნაწარმოებნი იონიელთ კოლონისტებისაგან; პირველნი იმათნი მომგონნი კი უნდა იყენენო ბერძნების წინაპარნი პელასგები. მრაეალ კურგანზე შეუნიშნავთ უშნოთ გამოკვეთილი ქვის სვეტი სფინქსის სახით. შიგნიდამ ზოგიერთი კურგანი თავ-შეკრულია ეგვიპტურის თალით. ძურგანებში ന്ദ്നുർം ഇറാന നന്ന് - Bobs ന് 36 ago and and manage ისთვის საგნები: მამაკაცისა და დედა-კაცის ძვლებზე ბრასლეტები, მანიაკები, გულზე ეგვიპტური თალისმები და სხვა სამკაული, ძველი მანეთები და ვაზები წარწერებით ბერძნულს ენაზე ⁶⁰). **ა**ქ განსაკუთრებით თქვენ ყურადღებას მიაქცევენ ვაზები, რომელთაც უწოდებენ ეტრუზის ვაზებათ, რადგანაც იგინი პირველათ აღმოჩნდნენ მტრურიაში იტალიაში, და რომელნიც აღმოიპოებიან როგორათაც საბერძნეთში, აგრეთვე მთელს აღ მოსავლეთის მხარეებში. ბერძნები ამ ეაზებს უწოდდნენ კადოს; ისინი იყვნენ თიხისა, გა მომწვარნი და წარმოადგენდნენ რამდენსამე სხვა და სხვა ფორმას: იმათ ჰქონდათ ერთი ორი და სამი ყური; კადოსები შეადგენდნენ წყლის მოსატანს ჭურჭელს, მხარეზე ანუ თაეზე შემოსადგმელს. ბრის უყურო კადოსებიც დიალ დიდის ზომისა, რომელნიც მთლათ ჩამჯ. დარნი არიან მიწაში ღვინის შესანახავათ. მს არის ჩვენებური ქვევრები, რომელნიც ბლომათ იპოვებიან პირიმის ძველს ნანგრევებში. რამდენათაც პირიმს დაჰშორდებით, და საქართველოს შუა გულში შესდიხართ, იმდენათ ქვევრების ზომა უფრო დიდია. ძახეთში, ამ მთელის ძაეკაზიის უკეთესს ვაზის სამშობლო აღგილში, სიმაღლე უდიდესის ქვევრისა ერთი საჟენია და მეტიც ⁶¹). " ლვინის შენახვა ქვევრებში, დუბუას გამოკვლევით, დიაღ ძველი ჩვეულებაა. მაგრამ არ შეგვიძლიან დავამტკიცოთ, ეს ჩვეულება ქართველებმა ბერძნებისაგან მიიღეს, თუ ბერძნებმა ქართველებისაგან. მს კია, რომ როდესაც არგონავტები პოლხიდაში შემოვიდნენ, მაშინ პოლხიდაში ცივილიზაცია კიდეც დამყარებული იყო 62).« "უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართული სიტყვა ღვი ნო სომხურათ ითქმის კინი, ბერძნულათ ისით, ლათინურათ vinum, რომელნიც თითქმის ერთგვარ გამთითქმიან, მაშინ, როდესაც ეს სიტყვა არ არის სპარსულში, არაბულში, თურ ქულში და იურქო-თათრულში. მს შემთხვევა და აგრეთვე ის, რომ ვაზი ისე უხვათ oh log odnoto, hazahoony bojohongganada და სომხეთში, გვიმტკიცებენ, რომ საქართველო და სომხეთი უნდა შეადგენდნენ ნამდვილს ვაზის სამშობლო ადგილს, რომ ვაზი აქედამ უნდა იყოს გავრცელებული იმ მხარეებში, რომელნიც ჩრდილოეთით საშუალო-მიწის ზღეას მოებჯინებიან. მს უფრო adalongal amal galazzamadama, mad ama vinum, არც სხვა იმისი მსგავსი სიტყვა არ ალ მოიპოება ძველს ინდოეთის ენაში, რომელ. საც დაუცვავს მრავალი ფესვი, ერთი და იგივე იმის მონათესავე ენებში—ლათინურში, ბერძნულში და ნემეცურში ⁶³).*

ძავკაზიის ტომთ მეურნეობა აღბეჭდილია აგრეთვე ძველის დროს ბეჭდით. ბწინდელის წარმოგვიდგენს ნამდვილს სახლოსნობას ძუ-

63) Tableau du Caucase, p. 123.

რლანდიის ლეტტებისას, ამ ნახევარ-სლაკიკიეთეს ნურის და ნახევარ-ფინნურის ტომისას 64). ჩვენ ვპოულობთ ძველათ სხვათა შორის: ჩვეულებას, რომელსაც აქამომდე მისდევენ საქართველოს ტომის ნაწილი და სომხები, ფეხმოკეცით სხდომას ხალიჩა-დაფენილ ტახტზე, მუთაქაზე მიწოლით 65); ეპოულობთ საქმელში ქაშათ ხმარებას: ბრინჯისას საშუალო-ბზიაში, მართლში-ძახეთში და სომხეთში, ლოand (panicum italicum) Tobol and ofon და იმის მსგავსს საქმელს სლავიანურს ტომებში, ლიტველებში და ლეტტებში 66); ეპოულობთ მწვადს, რომელსაც იმ გვარათვე ამზადებდნენ, როგორათაც ახლა ჩვენში, თვით ილიადის დროს ბერძნები 67); ეპოულობთ ღვინის სმას ვერცხლის აზარფეშებით და ყანწებით 68) და ამასთანავე ნადიმებში ტოსტის წარმოთქმას ნათესავთ და მეგობართ სადღეგრძელოთ და სულის განსასვენებლათ: ეს ჩვეულება **ო**მერის დროსვე იცოდნენ 69). **თ**ვით კავკაზიური ტანთ-საცმელი არ არის ახალი: პანტიკაპეის ძეგლების მხატრობაში დუბუას ცხადათ შეუნიშნავს როგორათაც ჩვენებური დედა-კაცური ჩადრი, აგრეთვე მამა-კაცური ჩოხა, რომელიც არის ტანთ-საცმელი უწინდელის გერმანიელებისა, სკეითებისა, სარმატებისა და აგრეთვე სერმეჯი აწინდელის ლიტველებისა 70). ჩვენებური ნაბადი, სომხური იაფინჯი, ჩერქეზული ჯაკო სხვა არა არის რა, როგორათაც ძველი ხლამიდა, რომელშიაც ულისსის მამა ლაერტი, ელიადის თქმულებით, ზამთარში, ცეცხლთან გახვეული იწვა, მონებ — მხლებელი 71). ხმარობენ აგრეთვე კავკაზიელნი სლავიანო-თათრულს თულუფს ^{72}) თურქული ბაშლიყი, აფხაზური ხეთაფი, ჩერქეზული ფახო, ქართული ყაბალახი წარმოგვიდგენს ფრიგიულს თავ-სახურავს, რომელიც იხმარებოდა სკეითებისაგან და ახალს დრომდე ხმარობდნენ ლიტველნი და რომელიც ძავკაზიაში გავრცელებულია ყოველგან. შაბალახი ხშირათ აღმოიპოება პანტიკაპეის ძეგლებისა და მტრურიის ვაზების მხატრობაში, სადაც ამასთანავე შეინიშნება ბმაზონების სრულს კავკაზიურს ტან-საცმელზე ჩერქეზული ვიწრო შარვალი და ტყავის ბაშმაკები, რომელთაც ხმარობენ სკვითნი ⁷³); შეინიშნება აგრეთვე სამხედრო იარაღი; სახელდობრივ: ხელ-შუბი, შვილდ-ისარი 74) და მრგვალი ფარი, ხით შეწნული, თვით იმ გეარი ფარი, როგორიც დაჰქონდათ ძველს ძავკაზიის ტომებს და აქამომდე დააქვთ გლიგოელებს ანუ ინგუშებს 75). ბქ არ შეიძლება არ მოვიხსენოთ თავად-აზნაურის ვაჟის აღზდა ჩერქეზებში, აფხაზებში და თვით განელილის საუკუნოების საქართველოში, როგორც ამას შემდეგ უჩეენეთ. პაჟი სიყმაწვილობაშივე გაებარებოდა უცხო სახლში, სადაც ასაკობამდე იზდებოდა და ისწავლებოდა ჩვეულებისამებრ; დაბრუნების დროს შესაფერი ჯილდო იყო დადებული. ხან და ხან გამზდელი თვითონვე კისრულობდა ქაბუკი-მოწაფის დაქორწინებას: როდესაც ის ღირსეულს დედაწულს შენიშნაედა, ის მეგობრების შემწეოიით იმას იტაცებდა და იმის საყიდელს თვითონ მეგობრებისავე თანა-შემწეობით აძლევდა ქალის დედ-მამას. მს ჩვეულება წარმოგვიდგენს პელეას, რომელიც ახილლესს ალსაზრogmison მიანდობს Ogbenha bohmable bobyoდელი, ახლანდელის მზითვის მაგიერი, ეკუთვნის აგრეთვე ძველს ჰომერის დროებას: როდესაც პლამემნონი ფიქრობს, რომ ერთი თავისი ქალი მისცეს ახილლეს, აგები ამ სახით ის დაამშვიდოს ბრიზეის მოტაცებისთვის, მა-

69) Ibid. t. I,

⁵⁵⁾ Ibid. t. VI, p. 315-317.

⁵⁹⁾ Ibid. t. V1, p. 218, 319.
58) Ibid. p. 260-263, 282-283, 306-309, 311, 318-319.
59) Ibid. t. II, p. 302-303; t. III, p. 184-189; t. V, p. 119 121, 256-262.

⁻⁶⁰⁾ Idib. t. V, p. 30-31 44-45, 75-77, 132-133, 137-162, 181-183. Klaproth, Voyage au mont Caucase, t. I, p. 286. Ethnog. p. 203-209, 347.
61) Dubois, Voyage. t. l, p. 285 t. V, p. 151-161; t. VI, p. 177-385

p. 177, 385. Ibid. t. I, p. 285.

⁶⁴⁾ Voyage, t. I, p. 114.
65) Ibid. t. V, p. 208, 211, 234-235.
66) Ibid. t. I, p. 146, note 1.

⁶⁷ Ibid. note 3. 68) Ibid. t. V. p. 204, 205. 9 Bid. t. I, p. 115-116,

^{86,} note 1. 70) Ibid. p. 118—119; t. V, p. 203, 210, 213.
 71) Ibid. t. I, p. 121, 147 note; t. V, p. 180.
 72) Ibid. t. V, p. 202.

⁷³) Ibid, t. I, p. 120–121; t. V, p. 178, 210–211.
⁷⁴) Ibid, p. 207.

dozaoleno neusyporo, Thomaco 178, p. 1

შინ ის ამბობს: "ბრა თუ მე არ მოვთხოვო ახილლესს ჩვეულებრივს სასყიდელს, მე თვითნ მოუმზადებო ჩემს ასულს მდიდარს მზითევს 76)". ჩერქეზებს, ფშავებს, თუშებს და ხევსურებს უკანასკნელ დრომდე ჩვეულებათ ჰქონდათ გამოსყიდვა ომში მოკლულის მონათესავისა. ბანგებ გაგზაენიდნენ კაცს მტერთან და დაიბრუნებდნენ გეამს; ფასათ იყო საქონელი, ცხენი და სხვა საგნები: "აქაც ვხედაეთ ჰომერის სურათს, რომელიც მოკლულის ჰეკტორის გამოსყიდვას წარმოგვიდგენს 17). ჩვენ ზემოთაც მოვიხსენეთ ერთი ბარბაროსული ჩვეულება, რომელსაც, დუბუას შენიშვნით, მისდევდნენ ტავრები, ლიტველები და ოსები, ესე იგი: ომში მოკლულის მტრის თავის და ძვლების მილურსმა სახლებზე 18). ეს ჩვეულება, როგორც ჩვენ ადგილობრივ დავრწმთნდით, თუშებში, ხევსურებში და ფშაველებშიაც იყო უკანასკნელ დრომდე, მაგრამ აქ თავების მაგიერათ მილურსმაედნენ სახლებზე მტრის მარჯვენა ხელს; ეს ჩვეულება იმათ საკვეხრათ ჰქონდათ.

დიმიტრი ბაქრაძე.

ივნისი, 1869 წ. ეკა ამანე — თბილისი, ები და იკენისი

ᲗᲒᲘᲚᲘᲡᲘᲓᲐᲜ ᲥᲣᲗᲐᲘᲡᲐᲛᲓᲘ.

- მცხეთაში ცხენები არ იყო და ხუთიოდე საათი დავრჩით. წამოესწექ ერთს სტანციის ოთახში, ცოტა თვალი მინდოდა მომეტყუებინა, რადგან ლამით სიარულს ვაპირებდით, მუგრამ არ დამეძინა, უგემურათ გაეხდი; მაინც ესე უგემურათ მხდის ხოლმე მე მცხეთა აგერ სამი წელიწადია, როცა იქ მივალ და ეოთი იქ მცხოვრებელის სახლს შევხედავ. ლმერთია გულთა მხილეელი, ჩემს სიცოცხლეში არც ერთს კაცზედ ბოროტება არ გამიძრახავს. მინემ პატარა ვიყავ თვითოეულს კაცს ზედ ვვარდებოდი, ყველა ჩემი კეთილისმყოფელი მეგონა; თუ ზოგს კაცს რა ბოროტება უტრიალებს გულში, ამის გაგება არა მქონდა; მაგრამ რა მწარე დღეებს შემასწრო ჩემმა გამოუცდელობამ და უეცრებამა! ჩემს ძმას უანდერძებ, რომ ცოტა დაიძინოს, თუ კეთილის-მყოფლათ იმას როდესმე ვინმე მიეგედლა; ხოდესაც პირდაპირ მტერთან ჰქონდეს საქმე, ისივ მაშინ სჯობიან ძილი, ამისთვის, რომ მაშინ თვითონ მტერსაც შიში აქეს გულში.

მეგობარი სადღაც წავიდა და ორი თუ სამი საათის უკან მობრუნდა, თან მოიყვანა ვინლაც ახალგაზდა მედუქნე, ქართულათ ჩაცმული-სომეხი. მეგობარი მცხეთას გასულიყო, პატარა თოკი და ჭილობი ეყიდნა თავის ყმაწვილის-ტიკჭორის შესახეევათ; მაშინ გამიცხადა, რომ ტიკჭორა თავისს ქვეყანაში უნდა მიიტანოს და იქ მეგობრებს კახური ღვინო ასვას. როდესაც ტიკჭორა კარგათ შეაკერევინა, მედუქნეს ათი შაური აძლია ჭილობის და თოკის ფასი; თუმც იქ სულ აბაზის საქმე იყო მაგრამ მელუ ქნემ იტკიცა; აბაზი კიდევ მოუმატა, მაგრამ მაინც ხელი არ მოკიდა; კიდევ მოუმატა აბაზი, მედუქნე მაინც უარზედ იყო, და ასეთს სიტყვას ამუშავებდა მეგობრის თავისს მოყვარეობაზედ, რომ უკანასკნელი სულ წითლდებოდა და ჰაიარა ფულებს უმატებდა; ასე მედუქნემ აბაზში მანეთ ნახევარი ააძრო უცხო ქვეყნელს; არ მომითმინა გულმა და ვუთხარ მედუქნეს ქართულათ: — ბიჭო, განა ხამი და უცხო ქვეყნელი კაცი, რომ ხელში ჩაიგდო, ტყავი უნდა გააძრო! რას იტყვის ეხლა ეგ ჩვენზედ, თავის ქვეყანაში რო მივა.

16) Ibid. t. I, p. 115-116, notes. Bell, Journal.. t. I, p. Viii, XIJ.

Viij. XIJ.

77) Dubois, Voyage.. t. l, p. 140.

78) Ibid. t. V, p. 10—11.

ჩემი საქმისა მე ვიციო, სთქვა და ფიცხლავ გაბრუნდა; აშკარაა, ის თავის გულში მეუბნებოდა; გაჩუმდი, გიჟ ერაცუავ, ტუტუც ქართ-ველო.—მეგობარმაც ჩემზედ იყარა ბრაზები: "აი თქვენი ხალხიო, კაცობრიულს აქ ვერაფერს იპოვნიო"; მე ვუპასუხე: — მეგობარო ეგ კაცი, რომელზედაც ეხლა შენ სჯავრობ,მარ-თალია ჩეენია და ძმათ გეეკუთენის, მაგრამ მაgot bajag dansty bbgs amol; jamonggod mad ეგ შნო ჰქონდეს, მერწმუნე, შენ თვითონ ეგრეთი აზრობა ალარ გემარხებოდა გულში, რა აზრობასაც შენ თითო ფეხის გადადგმაზედ ქართველებზედ გამოსთქვამ. — დიდო ლმერთო, ნუ თუ კაცის დანიშნულება მარტო სიმდიდრის შეძენა და ფულია! **ნ**უ თუ კაცი მარტო იმითი ფასდება! თუ ასეა, რა დიდათ ვართ შემცდრები. მეგობარს ვუთხარ -- დავნაყრდეთ მეთქი, მაგრამ იმას უჩემოთ ესადილნა. მე განგებ ეუცდიდი, როცა მეგობარი ისურეებს, მაშინ გავატარებთ ერთათ მეთქი დროს; ეფი ქრობდი ორი უცხო ქვეყნის შვილები შემთ-ხვევამ ასე მეგობრათ შეგეყარა, მოკლე ხნის მეგობრობა გვაქეს, და რა კაცობა იქნება ერთი მეორეს ლაზათიანათ არ დაუხვდეთ პურ-მარილი, ღვინო და კეთილი გული არ მივკერძოთ, ლაზათი და მასპინძლობა არ გაუწიოთ და არ შევაქციოთ; მაგრამ ამისთანა ბარაქალაზედ მარტო ქართველი დადენილა co hazany damal lhoth odnon go longmo იშოვნა, რომ იმას ბედოვლათს და თავის თავის უბედურს ეძახიან. უცნობმა მეგობარმა ასე მატარა მუთაისამდინ, რომ ერთი კაპეიკი მომეტებული არც მე დამახარჯვინა და არც თავისი დასტოვა ჩემზედ. მე ვკვირობდი, ჯერ ვერაფერს ვეუბნებოდი; ხან კან — დახრაკული ვინმე მეგონა, ხან იმის ჯიბის ქესეტობას ვაბრალებდი, მაგრამ როდესაც იმა მი ესენი ვერც ერთი ვერა ვპოვე, გულმა არ მომისვენა და ხარაგაულის სტანციაში ეუთხარ: —მეგობარო, მაგგვარი ერთი მეორეზედ მგზავრობის დროს კაპეიკების ანგარიში ჩვენში დასაძრახისია; მე თქვენი შექცევის და დროს გატარების მოსურნე ვარ და, ღმერთია გულთა მხილველი ფულები არ მენანება. ამაზედ დაფიქრდა და ბოლოს მითხრა: არა, შენ ჯერ გამოუცდელი ხარო, უანგარიშობა და მომეტებული კაპეი. კების ხარჯეა თითოეული კაცისათვის და აქე-დგან მთელი ხალხისათვისაც საზარალო არის; იცი ანგლიელები ხმელეთს როგორ შემოივლიან ხოლმე; წინეთ კაპეიკობით გამოიანგარი შებენ — სად რა უნდა დახარჯონ და მერე ისე იმგზავრებენ, რომ თუ ერთი რამ დიდი გაჭირება არა აქვთ მომატებულს კაპეიკს არსად დახა-რჯენ და აი ამისათვის გზა გამარჯგებულებიც არიანო; რიგზედ დროც გავატაროთ და მო-მეტებულს კაპეიკსაც ნურსად დავხარჯავთ,

ანგარი შით ეიყოთო.—
პრ გამიკვირდება თუ ქართველს თავისი გულხალვათობით ეს მეგობრის ქცევა და აზრობა უგვანი უჩვენოს, მაგრამ ესეც ჩემი სისუსტე; მე ჩვენი აღარა მომწონსრა და ჩემის გამოუცდელობით ყველა ახალს აზრს ზედ ვვარდები. **მ**ე მეჩვენება ვითომც ჩვენი სილარიბე ჩვენი უანგარიშოთ ცხოვრობისა გან მოდიოდეს. მაინც და მაინც ეს რა მოსა-წონია, რომ ზოგიერთი ქართველი მოგზაუ-რობის დროს ამვლელს და ჩამვლელს პატიჟობს და ჯიბეს იცარიელებს. წარმოიდგინეთ, რა სიძვირე არის გზაზედ მყოფ დუქნებში და სტანციაებში, მაგრამ როდესაც ორი ქართვე-ლი გზაში ერთათ შეიყრებიან, ამას აღარ დასდევენ, დარდიმანდობას გამოიჩენენ და ცდილობენ ხარჯვაში ერთი მეორეს გადააქარბონ. მს ქართველები უმეტესს შემთხვევაში ერთი მეორეს იცნობენ, ერთი მეორეს ჯიბის შეძლების ანგარიში იციან; ხშირათ მოხდება ხოლმე, რომ ერთიც ღარიბია და მეორეცა, იმათი ოჯახის შინაური ანგარიში რომ იცოდეს უცხო კაცმა, გაკვირდება და იტყვის, რატომ ესენი აქ თითო კაპეიკის ხარჯვის დროს რა უნდა კანკალებდნენ, ოჯახში ამ კაპეიკს რამდენი კეთილის გარიგება შეუძლიან. ზოგი ქართველი ამისთანა აზრობაზედ ამას იტყვის ხოლმე; ფულების პატრონს ასე და ისეო, მაინც ლარიბი ვარ და ვალებში ყელამდინ სავსეო და, ვიცი, ველარას გავაწყობო; როცა ხელში ფულებს ჩავიგდებ, ლხინს არ მოვიშლი და ასე გავატარებ ჩემს წუთის სოფელსაო. აბა ეს რა ბრძნული და წეთის მოსაწონი აზmado smol. Jast bad ubagangasan lolafishკვეთილობა ჰქვიან; ისე ჯანმოთელი რომ არ იყოს ქართველი, კიდევ ეპატივებოდა. ძმობილო, შენც აგრე იფიქრო, შენმა შვილმა და სხვებმაც შენ მოგბაძონ, მხარეს რალა კეთილი მიელის. -

რაკი მეგობარმა მითხრა ვისადილეო, მეც წავედ დასანაყრებლათ, მაგრამ სტანციის მზარეულს სჩის მეტი არა ჰქონდა რა. ბზრმა მომიარა დუქანში შეესულიყავ და ქართულათ მწვადები შემეწვევინებინა; მართლა ასეც ვქენ. შევედ დუქანში; სამი ქართველი სამხრობდნენ; ერთს იმათგანს ლაზათიანათ ეცო, ყარაბალული წალებით იყო, და ორიც პატიოსანი ოჯახი შვილნი გლეხკაცნი იყენენ ქალამნე-

ბით. ლაზათიანათ იყვნენ ღვინო ნასმევი. მედუქნეც ყურფხიზლათ იყო, გაჩქარებულათ აწედიდა რასაც მოსთხოედნენ ხოლმე; კარგი მედუქნეც იმას ჰქვიან, რომ მუშტარს ყვე-ლა ლაზათიანათ და მართლათ მიართოს, ღვინო მოაწონოს და თუ ქართველს — მუშტარს თაეში ღვინო შეუჯდა, ხეირია. მივიხედ მო-ვიხედე დუქანში და შემზარა მეტის მეტმა ულაზათობამ და სიბინძურემ. სხეა სუფთა ადგილი ვერ ვიპოვე, ბუხართანა ტახტზედ მუთაქა დაეადებინე, დაესჯეგ და მჭეარტლიან კედელს ზურგით მივეყუდე. 3ინემ დავსჯდებო-დი, შესვლის უმალ ზემოხსენებული წაღებიანი ფეხზედ წამომიდგა, თავი დამიკრა, მუთაქა თვითონ იმან მომიტანა და რომ დაესჯეგ მითხრა: თუ უკაცრავოთ არ გახლდებით, ვინა ბძანდებითო. მე უპასუხე — ქართველი ვარ და სხვის ცნობა რათ გინდათ მეთქი. შემდეგ სამივემ მთხოვეს; გვიკადრეთ და ერთი სტაქანი ჩვენი ღვინო მიირთვითო. მსე არიან ჩვენი ქართველები: თუ სუფრაზედ სხედან და ന്മാന ചർത്തപ്പി പ്രാദ്രിച്ച മുടനാനാ, პური ალარ നാമറ്റბათ, თუ ერთი სტაქანი ღვინო მაინც არდალევინეს. მოხუცებულებისაგან გამიგონია, რომ სუფრაზედ რო ემსხდარვიყავით და დღის სავალს მგზავრს გზაზედ გაევლო და დაგეენახა, არას დროს ისე არ გაუშეებდით, თუ არ მიგვეპატიჟნა და არ მიგვეთროვო; ზოგჯერ მგზავრი მეორეს დღესაც ეეღარ წავიდოდა ხოლმეო. როგორც უნდა იყოს, მხოლოთ ვიცი, რომ ქართველებს ეს კეთი-ლის გულისაგან მოსდით.

მედუქნეს მწვადები შევაწვევინე, კარგი ღვი-ნო მოვატანინე, გლეხკაცები გვერდ მოვისხი, დავალევინე, ამ მთისა და იმ მთისა ყველა ვილაპარაკე, ამვლელი და ჩავმლულიც ძველებურათ სუფრაზედ მოვიპატუჟე და თითო ყველას დავალოცვინე; სხვათა შორის ერთი დამშერალი მგზაერი ვინმე იმერელი შემოვიდა და რასაკვირველია იმას უფრო მივკერძე, რადგან იმისი უფრო მადლი იყო; ერთიც ბერძენი იყო, ქართულს ამტერეედა — ტრაპიზონელი ვარო. ზემოხსენებული გლეხ-კაცე-ბის სმამ გამაკვირვა; რომ მივედი, ჯერ მაშინ ბარბაცი გაქონდათ, შემდეგ ში კიდევ რამდენი დალიეს, მაგრამ ენა ნამცეცი არ აურევი ათ, ფხიზლებზე უფრო გონივრულათ ლაპა რაკობდნენ. სხვათა შორის იმათა სთქვეს, რომ თუ მართლში კვლავაც ასე მოვიდა ღვინო და ასე ფასი ექნა, როგორც ეხლაა, უთუ-ოთ მართლი წინ წამოიწევს; მართლის მამული ძრიელ ხელს აძლეეს კაცს, მაგრამ ჩვენი გლეხები ყველა ღარიბები არიან და შემუშავების თავი არა აქვთ; წალებიანი გლეხკაცი სუდიათ ყოფილიყო, და რაღაცა დანაშაულო-

1869 წელს, 31 მაისს. ქ. მუთაისი.

ბისთვის გადაეყენებინათ.

6635 G2 6632 289230.

"რუსის უწყ." სწერენ ქ. ბოროესკიდან (ძალულის გუბერნიაშია), რომ იქაური საზო-გადო ბანკის საქმე ძალიან კარგათ მიდისო. ძორრესპოდენტის სიტყვით ეს ბანკი სამი წელიწადია, რაც დაწესდა; პირველად ბანკში იყო 10 ათასი მან., ეხლა კი ის ატრიალებს 400 ათასს მანეთს. ბანკის შემწეობით ბორო-ვსკს (თუმც ის პატარა ქალაქია—9 ათასი მცხოვრებლები) კარგა დიდი ვაჭრობა აქვს ეხლა გამართული და ამიტომ ქალაქი თან და თან მდიდრდება: მაისის დასასრულს იქ გახსნეს ბანკის ხარჯით ქალების შკოლა.

როცა ამისთანა მაგალითებს შევიტყობთ, არ შეიძლება არ მოგვაგონდეს ჩვენი ბანკების საქმე; მართლა რა ამბავია, რომ ამდენი ხანი არაფერი არ ისმის არც აქაურს (თბილისის) და არც ქუთაისის ბანკზე?—

"პეტერბურღის უწყებებში" სწერენ, რომ შამილი ქ. ძალუღიდგან გამგზაერებულა სალოცავად ძაბასაკენ; მაისის 17 გასულა ოდესსიდან სტამბოლს; აქედან წაეა ქაბას და როგორც ამბობენ იქ აპირებს დარჩენასაო.—

ბარონ შერარ—დე—სუკანტონის შვილებმა და შვილი შვილებმა შესწირეს ქ. რეველს 6,000 მან. თავის მამისა და პაპის სამახსოვროდ; შემწირველების სურვილი ის არის, რომ ამ ფულებით გააკეთონ რეველში ქალების სამუშაო სახლი.—

ლონდონში გამოვიდა მდიდრული და მშვე-

ნიერი ხელოვნების გამოცემა ე წარჩინებული ბნგლიის პოეტის შექსპირის თხზულებებისა (დრამები, კომედიები და ტრაღედიები); თითო ეგზემპლიარი ამ გამოცემისა ღირს 700 მან. მეტი (100 გირვანქა სტერლინგი); ის სულ სხვა ნაირ ქაღალდზეა დაბეჭდილი. რასაკვირ-ველია ამისთანა ძვირს წიგნებს ბევრი ვერ იყიდის, ამიტომაც ის რიცხვით ძალიან ცოტა დაბეჭდეს.—

საპატიო მოქალაქის ცოლმა — სჩეგოლევამ შესწირა ქ-ს პრასნოიარსკს 80,000 მანეთის სახელმწიფო ბანკის ბილეთები, იმისთვის რომ გააკეთონ იქ ღარიბების შვილებისათვის სახელო სნო სასწავლებებისათვის დაჰპი-რდა ის ქალაქს 20,000 მან.—

"Голосъ"-ში სწვრენ, გომილის უეზდში ერთი ვიღაც გამოჩენილა, დაუვლია სოფლები და დაუყრია ხმა რომ, ვითომ ის არის ქვეყნის მსხნელი, იესო მრისტე!. — იმას თან ჰყოლია თორმეტი მოწაფე; ის გამოჰსჩენია ამაო მორწმუნე ბელორუსის გლეხებს. პირველათ გლეხებისათვის რამდენიმე სასწაულები ეჩვენებინა: ხის ქვეშ მალამდა თურმე პურს და ლორს და, როცა მშიერს ვისმე გლეხს შე-ხედებოდა, ეტყოდა: "შენ, შვილო ჩემო, მშიერი ხარ, მე კარგათ ვიცი, რადგანაც მსხნელი ვარ; წადი სწორეთ და სადაც დაინახო მარტოთ მდგარი მუხა, მიდი იქ და ფოთლებში იპოვი საქმელს. " ბლეხი მიდიოდა, პოულობდა მართლა და მერე მთელს სოფელს ეუბნებოდა. მერე, როცა ხალხმა დაუჯერა იმას სასწაულთ მოქმედებაები, მაშინ დაიწყო თავისი სწავლის გაერცელება; სწავლა იმისი უფრო იმაში შჟსდგებოდა, რომ გლეხებმა დიდი მომაკედავი ცოდვით შესცოდეს უფალს ლმერთსაო 1863-ში, როდესაც ისინი პანებს (პოლშური მებატონეები) იჭერდნენ ტყეებში და მერე მაგილიოვში მიჰყვანდათო. "მაგრამ, ამბობდა ის, მამა ჩემმა იმისთვის გამომგზავნა, რომ თქვენ გამოგიცხადოთ პატივება იმ პი-რობით, რომ თქვენ დაივიწყოთ იმათი ჯავ-რი და ძულვილი შემდეგისათვის; ესეც იცოდეთ, რომ იმათი (პანებისა) დროც მალე

ხელმწიფე იმპერატორის ბრძანებით სალი მეფენდი ალიარება ოსმალეთის ვიცე—კონსულად ქ. შოთში.—

60303AM U6M2020.

თბილისის ოლქის სასამართლოს ბაქაულის თანამდებობის ამსრულებელი პეტრე ხანდამოვი, მცხოვრები თავის სახლმი, პირველ განყოფილების მეოთხე ნაწილში ამით აცხადებს, რომ წელს აგვისტოს ოთხში
თბილისის ოლქის სასამართლოში ისყიდება, მეორეთ
შეუვაჭრებლათ, ერთ ეტაჟიანი დუქანი, რომელშიაც
არის ფურნე, ეზოთი; ეს დუქანი არის 1 განყოფილების 1 ნაწილში, ბალავინის პროსპექტზე. მიწა 45
კვად. საჟენია; ეკუთვნის თბილისში მცხოვრებს
ბრიგოლ დავითოვს. ისყიდება ქვრივი ელისაბედ ბალიოზოვის და იმის ობლების ვალში, რომელიც შეადგენს 720 მანეთს. ეს ფურნე არის დაფასებული
3,500 და გირაოთა აქვს 1,600 მანეთში ბრუთუნ
ბურგენოვს.

დაწვრილებით აღწერა ამ ფურნისა და ეზოსი შეიძლება ნახონ ყოველ დღე 10 დგან 1 საათამდე თბილისის ოლქის სასამართლოში, ბაქაულ ხანდამოვთან.

ქუთაისის გუბერნიის სამმართველომ, თვის გარდაწყვეტილობისამებრ, დანიშნა თავის თანდასწრებით აგვისტოს 4-ს ვაჭრობა, მესამე დღეს მეორეთ ვაჭრობით, ორ ეტაჟიანი ქვითკირის სახლისა—ეზოთი, რომელიც არის ქუთაისში და ეკუთვნის დიასამიძის ობლებს. მს სახლი არის დაფასებული 3800 მანეთად, დაგირავებული აქვს 5440 მანეთში გენერალ მაიორის მეუღლეს სოფიო ბურიელისას და ამ ვალში იყიდება.

პისაც უნდა იყიდოს ეს სახლი და მამული, შეუძლია მივიდეს ქუთაისის გუბენიის სამმართველოში დანიშნულს ვადაზე, სადაც ნახავს დაწვრილებითი სიას.—

ქავკაზიის ბქეთა მხრის პრიკაზის განკარგულებით ბორის უეზდის სამმართველოში არის დანიშნული ვაჭრობა აგვისტოს თოთხმეტს, კანონიერის ხელმეორე ვაჭრობით, მამული თავ. მლიზბარ პავლეს ძის მრისთავისა, მდებარებს ბორის უეზღში, სოფ.
ქარალეთში და შქვიავში; ეს მამული იყიდება იმიტომ, რომ თ. მრისთავს უსესხია პრიკაზიდგან 10,000 მან.
და ყოველ წლობით შესატანი ფული არ შეუტანია.

3ისაც ამ მამულის ყიდვა უნდა, შეუძლია ნახოს იმისი დაფასებისა და აღწერის ქ:დალდები ბორის უე-

ზდის სამმართველოში.

्राधा विद्या